

El ejercicio de la libertad. La prensa española en el Sexenio Revolucionario (1868-1874)

Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, 2006

Tothom acostuma a estar d'acord amb la idea que per possibilitar el desenvolupament és necessari construir infraestructures. Doncs bé, la realització d'obres com aquesta constitueixen la creació d'infraestructura historiogràfica, absolutament necessària, en aquest cas, per al desenvolupament de la història de la comunicació.

A hores d'ara, a Antonio Checa li calen molt poques presentacions en el món de la història del periodisme. Aquest prolífic professor de la Universitat de Sevilla s'ha atrevit a tractar el difícil tema de la premsa espanyola durant el Sexenni. El gran nombre de publicacions existents, i la volatilitat de les capçaleres del moment, dificulten una aproximació que es pretengui exhaustiva, i constitueixen les raons principals de la dificultat d'aquest tema d'estudi.

El llibre s'articula a l'entorn d'una base de dades que conté les referències bibliogràfiques de la premsa publicada durant el Sexenni Revolucionari. La tasca principal, i potser la més meritòria d'aquest treball, és que en recull les referències existents dels diaris i altres periòdics publicats en aquests anys.

L'obra s'estructura en tres parts. La primera, referida a «Las familias políticas y su prensa», està dedicada a analitzar la premsa dels diferents grups polítics. Aquí tracta el tema amb un plantejament cronològic que alhora esdevé temàtic. Però a més de considerar les publicacions de les diverses faccions polítiques, inclou una introducció al període així com algun capítol destinat a la premsa obrera i un altre a la premsa especialitzada. Per tant, pel fet d'anar més enllà de la premsa estrictament política, el contingut de l'apartat supera el que s'anuncia en el títol.

La segona part se centra en l'estudi de la premsa en la capital de l'Estat. La justificació de l'atenció específica donada a la premsa madrilenya es basa en la mateixa evidència estadística que mostra una importància molt significativa de la premsa de Madrid respecte a la d'altres llocs de l'Estat.

La tercera i darrera part consisteix en una anàlisi regional de la premsa existent a cada comunitat autònoma. Malgrat que l'estructuració d'aquest apartat, feta a partir de l'organització territorial de l'Estat d'avui en dia, pugui semblar una mica anacrònica, certament està prou justificada. La majoria de les aproximacions que fem vers el passat de la història del periodisme les realitzem des de la realitat de la nostra pertinença a una o altra comunitat. En alguns dels capítols que dedica a la premsa de cada autonomia fa una descripció província a província, mentre que en d'altres l'anàlisi s'estructura a partir dels diferents grups polítics. En aquest sentit contrasta la gran atenció dedicada a Andalusia, fins i tot si ho comparem amb la que dedica a Madrid.

Del llibre podem dir que és una obra positivista, en el bon sentit del terme, que també el té. La tasca taxonòmica feta per l'autor, la descripció acurada, la genealogia de moltes publicacions, resulta realment admirable. L'absència d'un apartat de conclusions és el que denota les previsions sobre tot descriptives del treball.

En el llibre no s'explica amb detall quin ha estat el procediment emprat per l'autor en la realització de la seva recerca. Tan sols al final, quan es descriuen les fonts emprades, ens diu que ha treballat a l'Hemeroteca Municipal de Madrid, a la Municipal de Sevilla, a l'Hemeroteca de la Casa de los Tiros de Granada; que ha

consultat l'Hemeroteca virtual Achivo Díaz Escobar de Malaga —que té fons exclusivament d'Andalusia—, i altres hemeroteques municipals o biblioteques universitàries. Així doncs, ens diu que ha fet servir «preferentment a la propia prensa del período en sus órganos más representativos para reconstruir su evolución». Per tant, no s'ha limitat a veure quin material del període es conserva a les diverses hemeroteques, sinó que a partir del buidat de diverses capçaleres, i tenint en compte les referències i les citacions que fan d'altres publicacions, ha localitzat un important nombre de periòdics desconeguts fins al moment. A més, també ha emprat la bibliografia disponible sobre el Sexenni Revolucionari i les obres específiques sobre periodisme.

Dels buidats hemerogràfics principals, realitzats com a fonts d'informació, el 90% es correspon a premsa de Madrid i d'Andalusia. Dels 35 periòdics buidats, 18 són andalusos; 14, madrilenys, i la resta, 2 de Barcelona i 1 de Múrcia. Això pot explicar, per una banda, l'atenció preferent manifestada en el seu treball pels casos de Madrid i d'Andalusia, i per l'altra, les absències que podem trobar d'algunes capçaleres de llocs situats en la perifèria de l'anàlisi. Així, entre altres, veiem com no consten gairebé una desena de títols del País Basc i Navarra presents al catàleg del treball de Javier Díaz Noci i Mikel Urquijo Goitia. *La prensa vasca en la época del Sexenio Democrático*, de 2000, consultable a <<http://www.ehu.es/diaz-noci/Conf/sexenio.pdf>>, citat com a font en el treball de Checa, i que inclou *La Concordia. Revista moral, política y literaria. Periódico democrata fuerista*. Vitoria (1863-1897); *El Eco Munguense*. Bilbao (1870); *El Estandarte Católico*. Pamplona (1873-1874); o *El Iris*. Pamplona (1874-1875). També trobem a faltar *La Razón:*

diario liberal de la provincia de Gerona, començat a publicar al desembre de 1868 i amb més de 60 números consultables a text complet a la Biblioteca Virtual de Prensa Histórica mantinguda pel Ministeri de Cultura <<http://prensahistorica.mcu.es/>>.

Cal assenyalar que l'absència d'uns pocs titulars en una investigació que s'apropa als tres milers no deixa de ser una crítica fàcil. Tot i que, alhora, ens fa pensar en si aquesta mena de treballs, d'abast enciclopèdic, són més propis d'un treball en equip. Estem al davant d'un resultat brillant i, en tot cas, no podem saber què hagués significat per a l'obra una feina col·lectiva, fins a quin punt l'hagués pogut millorar. Probablement, ni tan sols en aquest cas s'hauria pogut evitar grafiar Prat de Lusañés (p. 83), per Prats de Lluçanès; però pel fet de treballar amb un nombre de fonts més gran i divers, per exemple per a Catalunya, és molt probable que haguéssim obtingut un catàleg de publicacions referides a aquest territori més complet.

Per altra banda, l'obra presenta unes virtualitats que haguessin estat millor aprofitades si s'haguessin emprat els recursos electrònics existents en l'actualitat per difondre, si més no, una part del contingut de l'obra. La consulta en línia d'aquest material facilitaria, a més, una actualització de les dades que el format llibre no permet.

En tot cas, hem de considerar aquest treball com una eina veritablement imprescindible, com un punt de referència obligada per a qualsevol que vulgui tractar el tema de la premsa durant el Sexenni Revolucionari. En definitiva, estem al davant d'una magna obra d'infraestructura historiogràfica.

Jordi Ibarz Gelabert